

Naturalistička obilježja romana Jazbina Émila Zole

Zatezalo, Suzana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:112477>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Suzana Zatezalo

Naturalistička obilježja romana *Jazbina Émila Zole*

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Suzana Zatezalo

Matični broj: 0009079936

Naturalistička obilježja romana *Jazbina Émila Zole*

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dejan Durić

Rijeka, 1. rujna 2020.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Émile Zola, Jazbina* izradila samostalno pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Dejana Durića

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Suzana Zatezalo

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Metodologija	2
3. Život i djela Émila Zole	3
4. Naturalizam i Zola.....	6
4.1.Eksperimentalni roman Émila Zole	10
5. O djelu <i>Jazbina</i>	13
6. Struktura romana <i>Jazbina</i>	15
7. Ideja herediteta i miljea u djelu <i>Jazbina</i>	21
8. Zaključak.....	26
Sažetak i ključne riječi	27
Literatura	28

1. Uvod

Predmet rada analiza je književnoga djela *Jazbina* najznačajnijeg francuskog naturalističkog književnika Émile Zole. U prvome dijelu rada predstaviti ću Zolin život i stvaralaštvo, potom ću problematizirati temeljne karakteristike naturalizma. Nadovezujući se na osnovne značajke francuskoga naturalizma, sagledat ću Zolinu romanesknu metodologiju te predstaviti njegov koncept eksperimentalnoga romana.

Drugi dio rada posvećen je analizi romana *Jazbina*. Prvo ću smjestiti djelo u ciklus romana *Rougon-Macquartovi ili Prirodna i društvena povijest jedne obitelji pod Drugim carstvom*. Potom će naglasak biti na naturalističkim konceptima u romanu, objasniti ću pojam nasljeđa, koji ću povezati s glavnom problematikom i propadanjem članova obitelji Coupeau. Daljnja razrada svodit će se na sustavnu analizu i problematiziranje miljea u romanu.

Odabir teme za završni rad proizašao je iz želje za prikazom siromašnih slojeva društva, koji pod utjecajem većih materijalnih dobiti pokazuju određene nemoralne sklonosti. Radom se želi dokazati kako je svaki pojedinac ovisan o sredini iz koje potječe, čime se nadovezujemo na tumačenja Hippolytea Tainea *rase, sredine i trenutka*. Upravo zbog utjecaja o kojima govori Hippolyte Taine, likovi završavaju tragično, bilo da je riječ o psihološkom ili fizičkom ili bilo kojem drugom obliku propadanja. Također se temom propituje i naglašava određeni položaj žene u cjelokupnome društvu i kulturi. Tako čitanjem *Jazbine* dobivamo prikaz Gervaise, borbene žene koja svojim sposobnostima uspijeva ostvariti svoj san pokretanjem vlastite radionice, ali također dobiva se i prikaz Gervaise kao žene koja zbog utjecaja genetskoga nasljeđa pokazuje sklonosti prema alkoholu zbog kojega u konačnici tragično i završava. S druge pak strane, dobiva se i prikaz njezine kćeri Nane, koja svoje sposobnosti koristi jedino u svrhu osvajanja muškaraca zbog materijalnih sredstava. Upravo time se mogu predočiti dva svojevrsna tipa žena u devetnaestome stoljeću.

Smatram da je tema završnoga rada bitna iz razloga što dočarava potlačeni svijet radnika, koji upravo zbog toga nisu bili književnicima interesantni da ih opisuju i pretvore u glavne junake u svojim književnim djelima. U djelu se prikazuje i detaljno opisuje ono što je donedavno bilo zanemareno i smatrano manje vrijednim. Romanom *Jazbina* opravdava se titula velikana i klasika koju Zola danas nosi u brojnim studijama o povijesti svjetskih književnosti.

2. Metodologija

Kako je predmet rada analiza romana *Jazbina*, upravo će istoimeni roman poslužiti kao glavni izvor informacija. Kao polazište za analizu Zolina života i stvaralaštva poslužit će djela dvojice povjesničara, studija Dušana Milačića *Émile Zola* i studija *Od povjerenja do sumnje: problemi francuske književnosti* Antuna Polanščaka te samo djelo *Jazbina*. Kako je prije razmatranja i viđenja naturalizma iz perspektive samoga Zole, potrebno razraditi cjelokupnu filozofsku podlogu naturalizma, poslužit će izvori o radu Hippolyta Tainea, Augustea Comtea te Clauda Bernarda. Prije razrade svoje psihologije na analizi lika G. G. Byrona u *O književnosti i o G. G. Byronu*, Taine je najprije istaknuo pojmove *rase*, *sredine* i *trenutka*, čija su objašnjenja poslužila za bolje shvaćanje fiziologije čovjeka. Hrvatska enciklopedija, odnosno LZMK, poslužio je za objašnjenje filozofije pozitivizma Augustea Comtea te je poslužio za objašnjenje same fiziologije kao znanstvene discipline te Claudea Bernardea, kao jednog od osnivača te znanstvene discipline. Nadalje, opisana su tumačenja naturalizma i sam Zolin način rada iz spektra pojedinih povjesničara među kojima je i Cvijeta Pavlović, koja je u zborniku radova (*Zbornik radova XII. Komparativna povijest hrvatske književnosti*) objavila članak pod nazivom *Modernizam – naturalizam ili impresionizam: Zola i Kumičić* te Milačić sa studijom *Émile Zola*. U drugome dijelu rada, u kojem govorim općenito o romanu *Jazbina*, polazište je studija Milačića *Émile Zola*, samo djelo *Jazbina* te studija pod nazivom *Naturalizam* Radoslava Josimovića. Kao polazište za razradu ideje herediteta poslužit će istoimeni roman, čiji će citati dodatno potkrijepiti izrečene tvrdnje te rad Hippolyta Tainea *O književnosti i o G. G. Byronu*. Glavne odrednice romana *Jazbina* i samoga ciklusa *Rougon-Macquart* opisane su na temelju studije *Naturalizam* Radoslava Josimovića. Struktura romana (fabula, uzročno-posljedična veza, društveno-psihološka motivacija, opisnost, reprezentativnost karaktera, pripovjedač te društveno-analitička funkcija) analizirana je uz pomoć studije *Stilske formacije* Aleksandra Flakera.

3. Život i djela Émila Zole

Unatoč teškoj životnoj situaciji, koja ga je zadesila u mladenačkim danima, Émile je Zola stekao titulu najznačajnijeg francuskog naturalističkog književnika. Popeo se na vrh književne ljestvice zahvaljujući svojim radovima, koji su danas jedni od najbrojnijih svjetskih klasika. Ostaje zapamćen sve do naših dana zahvaljujući čitavom nizu kasnijih sljedbenika (G. de Maupassant, J.-K. Huysmans, Henry Céard, Léon Hennique, P. Alexis)¹ koji promiču njegov koncept eksperimentalnog romana i posebnu perspektivu pogleda na naturalizam.

Mnogi su književni povjesničari (Polanšćak, Antun (1966.), Milačić, Dušan (1958.)) u svojim studijama isticali bitne značajke iz Zolina života. Zola je francuski romanopisac rođen 2. travnja 1840. godine u Parizu. Povjesničari pretpostavljaju kako Zolini korijeni potječu iz jednog dalmatinskog sela Krmčina iz okolice Zadra. Poznata je činjenica kako mu je majka bila Francuskinja dok mu je otac bio inženjer talijanske narodnosti, porijeklom iz Zadra. Glavna je poveznica koja veže Zolu za Hrvatsku njegov djed po imenu Colić, koji je rođen u Krmčini, u Velikim Kotarima nakon čega odlazi u Veneciju služiti austrijskoj vojsci. Iako je Provansalac po mjestu u kojem je odrastao, Venecijanac po ocu te Hrvat po djedu, Émile Zola ostaje literaturi poznat kao francuski književnik francuskog državljanstva. Smatra se kako je upravo Provansa u kojoj je Zola proveo djetinjstvo i mladost, ostavila na njega neizbrisiv trag na njegov kasniji život i djelo. (Zola 2012: 313; Milačić 1958: 5-6; Polanšćak 1946-1966: 111-112)

Nakon očeve smrti dogodilo se puno neobičnih stvari u Zolinu životu, od početaka siromaštva do neuspjeha na maturi. Unatoč problemima, Zola i dalje sanja o velikoj budućnosti te prijateljuje sa Paulom Cézannom. Iako je Provansa za Zolu mjesto uživanja, odlazi u Pariz u kojem doživljava još veće siromaštvo:

„Soba bez ogrijeva, a hrana: sir, kruh, ulje, voće. Zola traži izlaz u radu. Zapošljava se najprije kao pisar, zatim 1862. ulazi u nakladnu kuću Hachette gdje naskoro postaje šef odjeljenja za reklamu. Émile Zola ženi se 1863., a godinu dana kasnije izlazi mu prvo književno djelo *Priče za Ninon*. Nakon krive osude kapetana Dreyfusa radi špijunaže, Zola prikuplja dokumente za reviziju procesa i 1898. piše predsjedniku republike svoje glasovito pismo *J'accuse* kojim počinje njegov vlastiti proces. Zola je dakle ne samo najslavniji pisac već i najslavniji borac za pravdu. Godine 1888. upoznaje mladu Jeanne Roserat u koju se

¹ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krležje, *Naturalizam*
(<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43102> pristupila: 14. 7. 2020.)

zaljubljuje, stvara drugo, potajno obiteljsko gnijezdo i konačno postaje ocem dvoje djece, Denise i Jacquesa, za koje će se nakon teških obiteljskih kriza brinuti i sama zakonita gospođa Zola.“ (Polanšćak 1946 – 1966: 112-113).

Milačić (1958: 182-185) smatra Zolinu ranu i neočekivanu smrt glavni krivcem koja je spriječila Zolino književno stvaranje, koje je bilo u punom zamahu i snazi. Nadalje, Milačić (1958.) ističe vrlo važne činjenice koje opisuju Zolinu smrt. Umire u šezdeset i drugoj godini svoga života, odnosno 29. studenog 1902. godine, ugušivši se plinom pri spavanju. Nakon povratka iz Medana, gdje je ljetovao sa svojom suprugom, zatražio je da mu se ugrije soba. U ranim su se jutarnjim satima supružnici počeli žaliti na loše zdravstveno stanje. Idućega dana possluga pronalazi Zolu na podu bez ikakvih znakova života. Nema sumnje da njegova smrt nije obavijena velom tajanstvenosti. Brojni su isticali kako je bila riječ o ubojstvu ili samoubojstvu. Nakon pronalaska mrtvog Zole, posluga odvodi njegovu suprugu u bolnicu u kojoj je nakon određenog vremena došla k sebi. Émil Zola sahranjen je sedam dana nakon njegova pronalaska u tajanstvenoj sobi, 5. listopada 1902. godine.

Danas je ličnost Émila Zole upravo poznata zahvaljujući njegovim najpopularnijim romanima *Kaljuga*, *Trbuh Pariza*, *Germinal*, *Nana*, *Čovjek zvijer*, *Jazbina*, gdje su poneki od njih sastavni dijelovi pojedinih ciklusa romana. Okušao se u različitim dramskim i proznim djelima. Prvim velikim uspjehom na romanu *Therese Raquin* (1867.) Zola je učvrstio svoj naum prema stvaranju psihološke i fiziološke studije. Također, poznat je i po obiteljskoj sagi *Rougon-Macquart*, koju je pisao 22 godine. Milačić (1958: 190) u svojoj studiji ističe činjenicu kako su Zoline drame bile u nekoliko navrata odbijene od strane pariških kazališta, a takva je komedija *Gadura* (1865.) u jednom činu te drama u tri čina *Madlen*.

Ovisno o činjenici kako ciklus *Rougon-Macquartovi* obuhvaća dvadeset romana, potrebno je istaknuti bitne karakteristike pojedinih romana. *Uspon Rougonovih* (1869.–1871.) prvi je roman ciklusa, a bavi se tematikom malograđanštine te temom novca, kojoj se vraćao i u kasnijim romanima ciklusa (*Kod ženskog raja* (1883.), *Novac* (1891.)). Roman *Nana* (1880.) propituje probleme višeg građanskog staleža te problem prostitucije, *Germinal* (1885.) je roman koji donosi prikaze teškog rudarskoga života, *Djelo* (1886.) opisuje život slikara bohema dok roman *Zemlja* (1887.) osuđuje nepravdu prema seljacima. Romanom *Čovjek-zvijer* (1890.) Zola se vraća temama ranijih romana prije ciklusa *Thérèse Raquin*, opisujući ubojstva iz strasti (taj je roman prvi opis zločina u industrijskom svijetu), dok u samu radnju unosi suvremena tehnička postignuća (npr. lokomotiva). Posljednji je roman *Doktor Pascal*

(1893.), koji prikazuje Zolinu osobnu dramu zbog dvostrukog obiteljskoga života (ljubavna veza s mlađom Jeanne Rozerot), ali je ujedno taj roman i prikaz vjere u pobjedu ljubavi i znanosti.²

² Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krležę, *Zola, Émile*
(<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67376> pristupila: 14. 7. 2020.)

4. Naturalizam i Zola

Prije razmatranja i viđenja naturalizma iz perspektive samoga Zole, potrebno je razraditi cjelokupnu filozofsku podlogu naturalizma (Hippolyte Taine, Auguste Comte, Claude Bernard). Filozofska podloga sastoji se od pozitivizma Hippolytea Tainea te Augustea Comtea i suvremene fiziologije Claudea Bernarda.

Solar (2005: 258-259) ističe kako se svakom proučavanju književnosti nametnula sklonost prema promatranju društvenih pojava u njihovim povijesnim promjenama te upravo od tada književnost nastoji postati znanost. Nadalje, Solar (2005: 258) smatra da je pozitivizam (prema francuskom *positi*, stvaran, iskustven, pozitivan) naziv za filozofsku orijentaciju koja nastoji svaku spoznaju izvesti iz činjenica koje se mogu provjeriti iskustvom. Drugim riječima, ističe se činjenica kako se smisao književnog djela može objektivno objasniti na temelju poznavanja samog autorovog života, čime se dolazi do zaključka kako pozitivizam karakterizira biografizam (proučavanje biografije određenoga pisca), historizam (tumačenje određenoga književnoga djela u sklopu povijesnoga vremena u kojem je djelo nastalo), psihologizam (proučavanje psihologije pisca kako bi se razumjele umjetničke tvorevine književnoga djela).

Hippolyte je Taine danas poznat po svome pozitivističkome shvaćanju, koje iznosi tvrdnje kako je neko književno i umjetničko djelo produkt *rase*, *sredine* i *trenutka*. Lada Žigo navodi kako je Taineovo pozitivističko shvaćanje preslikano u polje globalizacije svijeta, u kojem ono dodatno potkopava „male“ kulture i društvene skupine. Pojam *rase* podrazumijeva pojam temperamenta i karaktera, odnosno podrazumijeva sve one urođene karakteristike koje čovjek dobiva samim rođenjem. Pojam *sredine* odnosi se na određeni svjetonazor i stil života pojedine društvene skupine. Pojam *trenutka* podrazumijeva određeni period u kojem su društvene okolnosti ostavile traga na pojedincima. Taine duboko analizira i razmatra pojmove rase, sredine i trenutka, pojmove uzroka i posljedica, promatra porijeklo i jačinu uzroka i slično.³ Pojednostavljeno rečeno, vanjski svijet oblikuje čovjeka te se za svaku fizičku ili psihološku karakteristiku čovjeka, uzrok se pronalazi u genima (hereditetu), društvenoj klasi te miljeu u kojem se pojedinac odgaja (radnički svijet, svijet aristokracije,...). Solar (2005: 259) se poziva na Tainea koji ističe proučavanje književnih djela kao izraza određenih ljudskih osoba, a te osobe treba razumjeti kao rezultat naslijeđenih rasnih osobina i djelovanja

³ Žigo, Lada; *Hippolyte Taine, O književnosti i o G. G. Byronu*, Matica hrvatska, 2014. (<http://www.matica.hr/vijenac/545/uzleti-i-ponori-lorda-byrona-24090/> pristupila: 17. 5. 2020.)

određene društvene sredine, a upravo se na takav način, prema Taineovom mišljenju, stvara znanstvena povijest književnosti.

Auguste je Comte osnivač pozitivizma (filozofski pravac koji odbacuje metafiziku, a naglašava iskustvo kao najbolji izvor pozitivne spoznaje).⁴ Izreka na kojoj se baziraju njegove tvrdnje pozitivizma je: *Znati da bi se predvidjelo, predvidjeti da bi se spriječilo.*⁵ Comte smatra kako ljudska misao mora prijeći iz teoloških i metafizičkih faza u pozitivnu, u kojoj valja razmatrati samo one činjenice koje su pozitivne. Njegovo mišljenje da sve znanosti, počevši od one najapstraktnije, matematike, pa sve prema onim manje apstraktnim, dolaze do sociologije, znanosti o ljudskim i društvenim odnosima. Upravo je prethodnom tvrdnjom, Comte postavio okvire i temelje za razvoj sociologije kao znanosti. Pojave u društvu, Comte promatra na temelju njihova vanjskog supostojanja i međusobnoga uspoređivanja, dok, smatra Comte, političke i ekonomske pojave u društvu ne utječu na napredak društva niti na napredak i razvoj pojedine osobe toga društva.⁶

Comteov znanstveni pozitivizam razvija se kroz tri stupnja (teološki, metafizički, pozitivni) dok se ljudska društva razvijaju kroz tri osnovna stupnja razvoja (primitivni, prijelazni, znanstveni). Također, Auguste Comte uvodi pojam podjele rada, koji se nadovezuje na pojam organske analogije, koji za posljedicu imaju stvaranje novih društvenih podjela između društvenih slojeva i klasa u privatnim i javnim sferama. Isto tako Auguste Comte proučava institucije obitelji, vlasništva i države, koje utječu na specifične društvene poretke. (Abercrombie; Hill; S. Turner 2008: 33)

Kako pronalazimo na *Hrvatskoj enciklopediji* fiziologija je znanost o životnim procesima i o funkcioniranju živih organizama. Postoji nekoliko vrsta fiziologije (opća fiziologija, specijalna fiziologija – fiziologija čovjeka, fiziologija bilja, fiziologija domaćih životinja,...). Claude je Bernard jedan od utemeljitelja suvremene fiziologije, kojoj su kemija, fizika i anatomija poslužile kao pomoćne znanosti u njenome razvoju i osamostaljivanju. Bernard je zajedno sa svojim istomišljenicima isticao važnost promatranja organizma kao cjeline te

⁴ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, *Comte, Auguste* (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12334> pristupila: 17. 5. 2020.)

⁵ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, *Comte, Auguste* (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12334> pristupila: 17. 5. 2020.)

⁶ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, *Comte, Auguste* (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12334> pristupila: 17. 5. 2020.)

zajedničko djelovanje i usklađenost svih sastavnih dijelova određenoga organizma.⁷ Kada bi Bernardovo shvaćanje organizma kao cjeline poistovjetili s pojmom društvene skupine, a pojam sastavnih dijelova s ljudima kao jedinkama, pripadnicima te iste društvene skupine, dobili bismo rezultat ovisnosti čovjeka o skupini iz koje potječe te njihovo uzajamno međudjelovanje. Nadalje, potrebno je proučavati čovjeka kao „nakupinu“ bioloških i kemijskih procesa, a odbaciti proučavanje čovjeka kroz pojmove apstraktnog i metafizičkog.⁸

Nakon kratkog pregleda i razmatranja glavnih odrednica fiziologije, potrebno je opisati shvaćanje i pogled naturalizma iz spektra pojedinih povjesničara književnosti, a potom i samoga Zole.

Naturalizam (lat. *naturalis*, prirodan) je filozofska orijentacija koja nastoji sve pojavnosti svesti na njihove prirodne uzroke, pri čemu odbacuje mogućnosti transcendentalnoga svijeta. Nadalje, naturalizam kao filozofska orijentacija smatra kako je priroda osnova od koje su sve pojavnosti potekle.⁹ Naturalizam se odrazio i u polju književnosti, a kao književni smjer najprije se javlja u Francuskoj 1870-ih i biva jednim od najznačajnijih pravaca sve do 1890-ih. Upravo je Zola bio prvi koji je koristio pojam naturalizma za književni smjer. Naturalizam se kao književni smjer temelji na pozitivističkim tumačenjima prema kojima se sve pojave trebaju svesti na njihove prirodne osnove i uzroke (stoga se lako razumije tumačenje Hippolyta Tainea da čovjeka u antropološkom smislu određuju rasa, sredina i trenutak). Prema Zolinom tumačenju književnost treba težiti eksperimentalnoj metodi ugledavajući se na prirodne znanosti. Zolina vila u Médanu bila je mjesto okupljanja Zole i njegovih učenika (G. de Maupassant, J.-K. Huysmans i drugi). Postoje dva manifesta naturalizma, prvim se smatra *Ekperimentalni roman* 1877. dok se drugim manifestom smatra zbirka novela koju su zajedno objavili Zola i njegovih pet učenika (G. de Maupassant, J.-K. Huysmans, Henry Céard, Léon Hennique, P. Alexis) pod naslovom *Medanske večeri* 1880. Naturalizam se razvijao i u drugim europskim sredinama, u Njemačkoj (G. Hauptmann), Skandinaviji (A. Strindberg), Engleskoj (G. Moore), Rusiji (L. N. Andrejev). U Italiji se naturalizam javio pod imenom *verizam* prema Giovanniu Vergi. U hrvatsku ga književnost uvodi Eugen Kumičić

⁷ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Fiziologija* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19805> pristupila: 17. 5. 2020.)

⁸ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Fiziologija* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19805> pristupila: 17. 5. 2020.)

⁹ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Naturalizam* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43102> pristupila: 14. 7. 2020.)

nakon posjeta Parizu. U svome eseju *O romanu* (1883.) Kumičić iznosi Zoline ideje o eksperimentalnom romanu čime izazva kritičke reakcije.¹⁰

Pavlović (2010: 141-144) smatra kako povijesno i kronološko proučavanje književnosti gleda na naturalizam uvijek u odnosu prema razdoblju realizma, smatrajući naturalizam nesamostalnim dijelom svjetske književnosti. Nadalje, Pavlović (2010.) ističe kako naturalisti nisu odbacili tradiciju koju je propisivao realizam, već su se oni nastavili na pozitivizam od Hippolyta Tainea, kojem su nadodali svoje zaključke o ljudskoj vrsti. Zola je pristupio naturalizmu na temelju proučavanja čovjeka kao fiziološkog bića, koji je kao i sva ostala organska bića, podložno fizičko-kemijskim zakonima. Naturalizam Émila Zole najviše se bazira na zakonu nasljeđivanja po čijim su uzorima ostali naturalistički pisci prikazivali prizore ljudskog života.

Naturalizam bi iz svega ovoga bio književni, ali i umjetnički pravac koji se nadovezuje na razdoblje realizma, tj. naturalizam se shvaća kao zadnja, završna i puno zaoštrenija faza realizma.

Zola je svoj način rada opisao u razgovoru s talijanskim piscem Edmondom De Amicisom: „Evo kako ja shvaćam roman, rekao je Zola. Upravo, ja ga ne stvaram nego ga puštam da se sam stvara. Ja ne mogu da izmišljam činjenice. Počinjem da radim na svom romanu ne znajući ni koji će se događaji odigrati u njemu, ni koje će ličnosti sudjelovati, ni kakav će mu biti početak i kraj. Znam samo za svoju glavnu ličnost, za svog Rugona ili svog Makara, čovjeka ili ženu, i to je staro poznanstvo. Mislim samo na tu osobu: razmišljam o njenom temperamentu, o porodici u kojoj je ona rođena, o prvim utiscima i o staležu u kome sam joj odredio da živi.“ (Zola prema Milačić 1958: 213).

Dakle, Zola najprije počinje s proučavanjem sredine u kojoj će biti smještene ličnosti njegovog romana, jer je ličnost nerazdvojna od sredine. Nadalje, on promatra, zapaža činjenice te traži pomoć i razna objašnjenja od stručnjaka prirodnih znanosti, gdje na temelju njihovih sugestija nadopunjuje svoj koncept.

U nastavku je ulomak iz razgovora Zole sa De Amicisom iz kojeg se saznaje o njegovim skicama i dokumentaciji rada:

¹⁰ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, *Naturalizam* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43102> pristupila: 14. 7. 2020.)

„Zatrpam sam podacima, žalio se on; ne znam kako će iz ovog kaosa izići cijeli jedan svijet“. Poslije dokumentacije „ostaje mi, kaže Zola, da napravim ono što je najteže za mene: da povežem jednim jedinim vlaknom, što bolje mogu, sve te uspomene i sve te rasturene utiske.“ Zola grupira građu za svoje romane u nekoliko posebnih korica. U prvim je skica ili nejasna slika budućeg djela; u drugoj su podaci o ličnostima; u trećoj bilješke o sredini; u četvrtoj ispisi iz knjiga, časopisa i novina, s podacima koje je dobio od prijatelja; u petoj je plan ili planovi. On zamišlja kombinacije, situacije, epizode koje mu izgledaju nevješte, nedovoljno jasne, suviše složene ili suviše užasne. Skica predstavlja glavne linije intrige čija se struktura još može mijenjati. Zola će zatim postaviti ličnosti i izraditi im rodoslov, pa onda na posebnim listićima skicirati svakoj njen svojstveni karakter, kojim se razlikuje od ostalih junaka romana, označavajući im godine, zdravlje, fizički izgled, temperament, karakter i navike. Tada će uzeti Adresar iz koga vadi mnoštvo imena da bi među njima izabrao ona koja najbolje odgovaraju liku njegovih tipova. Ako plan ne zadovolji pisca, on prije nego što počne redakciju poglavlja, radi novi detaljan plan. Poslije tog pripremnog rada, nastaje stvaralački rad. Ako i prekine rad, makar i dva dana, teško ga nastavlja.“ (Zola prema Milačić 1958: 213-220).

4.1. Eksperimentalni roman Émila Zole

Milačić (1958: 223-240) ističe kako je Zola u liku romanopisca spaja moralista i svojevrsnog eksperimentatora, kojima je glavni zadatak da smanje zlo u društvu. Nadalje, Zola je u svojim djelima naglašavao determinizam ljudskih i društvenih pojava, isticao je u jednakoj mjeri ono korisno i ono štetno da bi se to u konačnici preslikalo na pojedinačne i vlastite primjere. Nastojao je povezati roman i znanost na način sličan eksperimentalnoj metodi uz pomoć koje ne samo da se upoznaje fizički život, već jednako tako i osobni i intelektualni. Eksperimentalni je roman posljedica znanosti, on se nastavlja i nadopunjuje fiziologiju, koja se oslanja na kemiju i fiziku. Nadalje, Milačić (1958.) ističe kako takva vrsta romana, proučavanje apstraktnog i metafizičkog čovjeka zamjenjuje proučavanjem prirodnog čovjeka, koji je određen utjecajima sredine u kojoj boravi te zakonima fizike i kemije. Također, Milačić (1958.) ističe pojam naturalističkog romanopisca, čije značenje ujedinjuje pojmove promatrača i eksperimentatora. Promatrač je svojevrсни *fotograf pojava*, koji iznosi činjenice koje je zapazio u prirodi, dok je zadaća eksperimentatora povezivanje ličnosti s jednom naročitom povijesti. Razlog zašto povezuje određenu ličnost s povijesti, leži u dokazivanju determinizma promatranih pojava. Zola roman nije shvaćao na način njegova punoga značenja, već je on roman doživljavao kao anketu o čovjeku i prirodi, u kojem je

povijest napisana na temelju činjenica i nekih povijesnih dokumenata nastalih na temelju zapažanja, prizora zabilježenih na ulici, u društvu, u obiteljskim domovima, u gostionicama, u rudnicima, raznim radnim mjestima...U takvom romanu nema apstraktnih ličnosti ni lažnih izmišljotina, roman je to u kojem su ličnosti stvarne.

Solar (2003: 254-255) ističe kako je Zola u svojoj raspravi *Eksperimentalni roman*, koja se ujedino smatra i manifestom naturalizma, iznio teorijska načela koja se baziraju na iskustvu i prirodnim znanostima. Zola poput znanstvenika opisuje svoje likove u posebnim okolnostima i sredinama, a potom poput eksperimentatora pažljivo promatra razvoj njihova ponašanja. Solar (2003: 255) ističe kako pisac pišući takvu vrstu romana ne radi sa zbiljskim pojavama, već ih pisac unaprijed zamišlja i skicira. Zola je u svome radu oponašao prirodne znanosti, od njih je preuzimao teorije o nasljeđivanju i nasljednoj degeneraciji, o prevlasti nagona u nekim ljudskim postupcima što se osobito vidi kod pripadnika nižih slojeva pučanstva. Zola smatra kako čovjeka pokreću urođene strasti i nagoni, kojima se pojedinac ne može oduprijeti, ali i želja da steknu bolji društveni položaj.

Sam se Zola u svojem eseju pod nazivom *Eksperimentalni roman* najviše poziva na Clauda Bernarda i njegovu studiju *Uvod u eksperimentalnu medicinu*, iznosi bitne značajke svoje znanstvene metode te objašnjava zašto povezuje medicinu i književnost. Zola (1964: 3) ističe kako eksperimentator ne bi trebao imati unaprijed razrađene ideje i pojave, već bi trebao opisivati i prihvaćati pojave koje su u procesu nastanka. Time se povezuje spontanost živih bića s eksperimentom, ali glavna razlika je u tome što predmet ili pojava posjeduje samo ono izvanjsko dok živo tijelo posjeduje i ono unutarnje. Nadalje, Zola (1964.) ističe determinizam i za sva živa i neživa bića, a kao glavno pitanje njegove metode nameće se pitanje „kako?“. Zola (1964: 12-13) pozivajući se na riječi Clauda Bernarda ističe kako eksperimentalna metoda daje određenu vrstu inteligencije romanopiscu kao misliocu i stvaraocu. Romanopisac mora najprije vidjeti i uvidjeti, potom to sve razumjeti i razjašnjavati. Sama ideja kreće se u samome pokušaju eksperimentiranja, pisanja romana, s ciljem da se postigne cjelovito znanje o istini. Nakon detaljnog razmatranja pojava i činjenica prelazi se na plan eksperimenta, gdje će romanopisac ocjenjivati svoje rezultate sa slobodnim umom čovjeka koji prihvaća činjenice povezane s determinizmom prirodnih pojava. Eksperimentator, odnosno romanopisac kreće potaknut sumnjom ne bi li došao do određenoga pozitivnog znanja, a ne prestaje sumnjati sve dok strasti ne djeluju u skladu s ustaljenim prirodnim zakonima. Upravo prethodno rečeno opisuje eksperimentalnu metodu, koja se prenosi iz kemije ili fizike u medicinu, može se prenijeti i iz fiziologije u naturalistički roman. Zola (1964: 23) u jednom

trenutku dolazi do zaključka kako je eksperimentalni roman rezultat znanstvenih promjena stoljeća, koji se nastavlja na fiziologiju koja ima podršku u kemiji i medicini. Isto tako, Zola (1964.) stavlja naglasak na proučavanje prirodnog čovjeka.

5. O djelu *Jazbina*

Roman *Jazbina* progovara o propadanju jedne radničke obitelji, koja pokazuje sklonost prema alkoholizmu koji dalje veže pojmove razvrata, bluda i nemoralnoga načina života. Upravo se na primjeru obitelji Coupeau sagledavaju pojmovi društvenog miljea te ideje herediteta, po kojem djeca formiraju vlastite nagone i afinitete prema životu i miljeu u kojem odrastaju. Zbog prethodno navedenog, roman *Jazbina* zauzima presudno mjesto u polju svjetske književnosti.

Jazbina ili *L'Assommoir* sedmi je roman romanesknog ciklusa *Rougon-Macquart*. Izdavanje romana uzrokovalo je brojne napade na autora, ali i na djelo. Brojni pretplatnici i izdavači otkazivali su tiskanje djela upravo iz razloga što su Zolu smatrali socijalistom te osobom koja je svojim djelom ocrnila radnike:

„Lažni narodnjaci su zamjerali Zoli da je pretjerao u grubosti i u mračnom slikanju naroda. Zola im je odgovorio: „Zatvorite kabaree, otvorite škole. Pijanstvo proždire narod. Konzultirajte statistike, idite u bolnice, provedite ankete, pa ćete vidjeti da li lažem...Ozdravite predgrađa i povećajte plaće.“ (Josimović 1967: 43).

Kao što je već napomenuto djelo *Jazbina* sastavni je dio ciklusa *Rougon-Macquart*, koji se bavi proučavanjem i analizom čovjeka:

„Roman će se osnivati na dvjema idejama: 1. Izučavati na primjeru jedne porodice pitanja krvi i sredine. 2. Izučavati cijelo Drugo carstvo, od državnog udara do naših dana. Naslikati tako čitavu društvenu epohu, sa njenim činjenicama i osjećajima. Roman osnovan na ova dva proučavanja – na izučavanju fiziološkom i izučavanju društvenom – ispitat će, dakle, čovjeka naših dana do kraja.“ (Josimović 1967: 37).

Iz navedenoga se može iščitati kontekst samoga ciklusa *Rougon-Macquart*, u kojem se tvrdnja pod brojem jedan odnosi na prvotni plan i skicu rodoslovne obitelji po uzoru na koju se traže sličnosti djece sa svojim roditeljima te gleda se razvoj afiniteta i nagona te iste djece pod utjecajem herediteta i društvene sredine u kojoj odrastaju. Tvrdnja pod brojem dva odnosi se na spoj genetskog materijala (iz tvrdnje pod brojem jedan) i društva unutar određene društvene epohe. Kako su likovi povezani teorijom nasljeđa, putem koje se objašnjavaju njihovi postupci, upravo je teorija nasljeđa ta koja donosi dozu stvarnosti putem koje se naglašava determinizam pojava. Determinizam je taj koji je presudni faktor koji je utjecao na

Zolu da smjesti obitelj Rougon-Macquartovih u određeni povijesni period, a da povijesne i političke prilike tog povijesnog perioda nisu utjecale na radnje likova.

Milačić (1958: 46-47) ističe kako je Zola sedam godina gradio u sebi misli o stvaranju *Jazbine*. Nadalje, Milačić smatra kako je Émile Zola 1869. godine već spominjao roman o radničkom svijetu, koji će biti slika i preslika radničkog života i vremena, ali i intimna i duboka drama društva, koje provodi vrijeme po krčmama i koje živi u predgrađima Pariza. Stvarajući i pišući djela prije samog nastanka *Jazbine*, Zola je paralelno prikupljao materijale i građu o radničkom svijetu s kraja Drugog carstva prilikom čega je vjerno bilježio govor najnižih slojeva društva s tipičnim izrazima. Milačić (1958: 46-47) smatra kako je roman nekoliko mjeseci nakon njegove pojave doživio ogroman uspjeh. Poznata je činjenica kako je za godinu dana prodano 100.000 primjeraka. Roman je izazvao neobične, ali snažne reakcije, jedne je ljutio druge je oduševljavao, bilo sa svojom tematikom i osnovnom zamisli, bilo s radikalnim prikazom obiteljskih odnosa. Ni izljevi ogromne mržnje, ni najstrašniji napadi nisu naudili Zoli ni njegovoj *Jazbini*.

Sam Zola bio je svjestan napada te je odlučio na njih i odgovoriti na početku svoje *Jazbine* u *Predgovoru*:

„Kad je *Jazbina* izašla u novinama, napali su je besprimjereno grubo, obijedili i optužili za svakojaka zločinstva. Htio sam prikazati kobno propadanje jedne radničke obitelji u zaraženim prilikama naših predgrađa. Pijančevanje i besposličarenje rezultiraju popuštanjem obiteljskih veza, gadostima promiskuiteta, potpunim zaboravom časnih osjećaja i zatim, kao razrješenje, dolazi smrt. To je, jednom riječju, moral u djelovanju. *Jazbina* je, posve sigurno, najnevinija moja knjiga. Ljutili su se zbog riječi. Moje je zločinstvo u tome što me književno zanimalo skupiti i obraditi pučki jezik. Ja se, uostalom, ne branim. Moje će me djelo braniti. To je djelo puno istine, to je prvi roman o puku, koji ne laže i koji je zadržao njegov miris.“
(Zola 2012: 5-6)

6. Struktura romana *Jazbina*

Za razliku od realističkog romana, gdje prevladavaju društveno-psihološke motivacije, u naturalizmu se javljaju društveno-biološke motivacije s elementima psihološke.

Aleksandar Flaker (1986: 154) u svojoj studiji *Stilske formacije* najprije objašnjava što je to pojam stilska formacija, a potom navodi osobine stilske formacije realizma. Flaker ističe kako je utvrđivanje epohe realizma kao stilske formacije, zapravo pronalaženje i opisivanje stilskih osobina i karakteristika koje povezuju gotovo sva realistička djela. Prva osobina koju Flaker ističe je fabula. Ona je u realističkim djelima reducirana i jednostavna iz razloga da razotkrije karakter ličnosti, karakter koji sačinjen od intelektualnog, društvenog i psihološkog sloja. Fabulu karakterizira niz uzročno-posljedičnih veza i socijalno-psihološka motivacija ličnosti. (1986: 154)

U romanu *Jazbina* primjećuje se jednostavna fabula koja je podređena razvoju glavnih ličnosti romana, prvenstveno Gervaise. Kao što je u više navrata rečeno, u romanu se prati život jedne radničke obitelji, koja pod okriljem alkohola besciljano propada. Ostali događaji samo potvrđuju glavnu tematiku djela te se iz njih saznaju neke društvene, psihološke, socijalne te intelektualne motivacije lika. Intelektualna motivacija glavne junakinje, Gervaise, prati se kroz njezinu sposobnost i intelekt, jer je ona svojim radom i trudom uspjela pokrenuti radionicu. Gervaisina društvena i socijalna motivacija određena je kroz njezin prikaz kao pripadnice radničkoga sloja te sredine u kojoj je najprije odrastala, a potom sredine u kojoj je živjela s limarom. Na njezinu psihološku motivaciju jako su utjecali uvjeti njezina odrastanja (alkoholizirani otac koji tuče i maltretira majku), a potom život u braku s Lantierom do suživota s Coupeuom. Zbog prethodno navedenog, Gervaise je psihički vrlo rastrojena i nestabilna.

Fabula romana slaže se uzročno-posljedično upravo iz razloga predočavanja propasti svakoga pojedinoga lika, odnosno svaki pojedini lik ima određene uzroke kojima se vlada i putem kojih čini upravo to što čini, čije posljedice bivaju u većoj mjeri tragične. Takvim načinom kao da su opisani manji ciklusi početka i završetka života svakog pojedinog lika (npr. Gervaise, Nana, Coupeau), koji spojeni nude prikaz odgovarajuće cjeline. Takvom strukturom postiže se svojevrsni ritam, razvija se točno određena napetost pojedinih situacija te se radnja odvija simultano. Uzročno-posljedična veza na primjeru romana *Jazbina* vidljiva je u prikazu i opisu svakog pojedinog lika, npr. uzmimo za primjer limara Coupeau. Unatoč činjenici što je i Coupeauov otac pokazivao sklonosti prema alkoholu, limar izražava svoj

odbojan stav prema piću. Spletom okolnosti te nakon pada s krova, limar razbija svoju dosadu i bezvoljnost, bijegom u alkohol. Upravo se pad s krova može smatrati glavnim uzrokom limareva bijega piću. Posljedica cijelog tog uzroka vidljiva je u tragičnoj sudbini limara, čiji je bijeg prema alkoholu pretvoren u svojevrсну ovisnost. Uzročno-posljedična veza na primjeru svakog pojedinog lika u romanu, najbolje se objašnjava na način što je svaki od likova sam odgovoran za svoje posljedice. S druge pak strane postoji društvena motivacija, koja je vidljiva u opisu radničkoga svijeta, odnosno proleterijata, kao jedne od društvenih klasa, u kojoj su pripadnici klase izgubili svaku nadu u boljitak svojih radničkih i životnih prava te se u skladu s tim ponašaju i razmišljaju na bezvoljan način:

„Možda će Coupeau naveče donijeti novaca. (...) Sve je moguće pa Gervaise, iako se mnogo puta razočarala, stade konačno računati na taj novac. Nakon svega što se zbililo, nije u cijelom kvartu mogla dobiti ni jedinu krpicu da je opere; (...) Svugdje su je odbijali, bila je izopačena; a to ju je u srcu veselilo jer je toliko otupjela da bi radije crkla nego samo makla prstom.“ (Zola 2012: 275).

Sljedeća konvencija koju Flaker (1986: 155) ističe je konvencija opisnosti, koja se može sagledavati u sklopu same fabule, ali je to formacija koja je usko povezana sa socijalno-psihološkom motivacijom pojedine ličnosti (misli se na sam portret lika i okruženja, odnosno miljea).

Opisnost kao karakteristika realističkoga romana, na primjeru *Jazbine* primjećuje se odmah na početku same radnje čitavog djela (kada Gervaise promatra čitavu ulicu sa svojeg prozora dok čeka Lantiera) pa sve do opisa svakog pojedinog lika (kako se lik ponaša do njegova fizičkog izgleda i načina odijevanja), ulica, načina i uvjeta rada, izgleda radionica. Osobina opisnosti u romanu je izrazito bitna, a Milačić (1958: 135) ističe kako je opis važan za stvaranje dojma i vizije života i pokreta. Nadalje, Milačić (1958: 235) smatra kako su opisi ti, koji nadopunjuju čovjekove interese, sliku sredine iz koje potječe te čovjekov odnos prema stvarima. Pojednostavljeno rečeno, opisi su osobine koje se na primjeru Zolina romana ne smiju izostaviti, jer svaki opis prirode, prostoriya, ulica utječu na dodatno određenje svakog pojedinog lika. Ono što se u romanu ističe kao bitno, su upravo Zolini opisi ljudi na ulici, ljudi u pokretu. Milačić (1958: 273) smatra kako Zola ne opisuje samo vanjski, fizički izgled pojedine osobe, bilo da je riječ o prolazniku na ulici ili da je riječ o glavnom ili sporednom liku, već uz taj fizički izgled on opisuje i strasti, nagone, skrivena čula svake pojedine osobe.

Ono što najbolje razlikuje naturalističke opise od realističkih je upravo tendencija prema opisima prostora i sredine u kojima se pojedini lik razvija čime se lakše objašnjava odgovarajuće ponašanje određenoga lika (lik je proizvod sredine u kojoj odrasta). Nadovezujući se na prethodno rečeno, ističe se kod lika prevlast nagona, strasti i materijalnih uvjeta nad pravim i istinitim osjećajima. Milačić (1958: 234) ističe kako naturalistički pisac detaljno proučava sredinu te utvrđuje stanja vanjskog svijeta koja odgovaraju unutrašnjim stanjima ličnosti da bi sve rezultiralo stvarnom ljudskom dramom. Nadalje, Milačić (1958: 231) smatra da je psihološka oskudnost Zolinih likova (manijaka, bolesnika, grubijana) čiji je unutrašnji život najčešće siromašan, posljedica prethodno rečenog. Najbolje se to vidi na primjeru lika Nane koja po uzoru na majčin život i prizor koji je vidjela (vidjela je majku kako odlazi u Lantierovu sobu) usmjerava svoj način života i otvoreno pokazuje svoje strasti i nagone (u životu joj je najvažniji materijalni status te zavodljiv fizički izgled). Jednostavno kao da joj je prizor koji je vidjela omogućio još slobodniji razvoj njezinih nagona.

Najvažnija je po Flakeru (1986: 156) karakteristika reprezentativnosti karaktera. Ono što karakterizira karaktera da ostaje su upravo njegove karakteristike (iz cilja da lik ne bude plošan već zaokružen) i koje su iznenađujuće. Karakter svoju socijalno-psihološku motivaciju razvija u odnosu s ostalim akterima radnje, jednostavno ostali likovi radnje supostoje kako bi definirali i potvrdili karakter glavne ličnosti romana. Upravo te promjene osobina karaktera grade samu fabulu. Temeljni likovi u romanu grade radnju na način da su oni reprezentanti određenih misli njihova mjesta, sredine i okružja te u konačnici klase i društvenog sloja kojem pripadaju. Karakter sa svojim iznenađujućim karakteristikama predstavlja sebe kao svojevrsni tip i individua, koji se izdvaja. Osim što karakter ima neke iznenađujuće osobine koje ga određuju, karakter mora biti uvjerljiv, a uvjerljivost se postiže hiperbolizacijom njegovih mana i vrлина.

U romanu *Jazbina* najpogodniji lik kao lik u promjeni je sama Gervaise. Gervaise je vrijedna, dobra i požrtvovna žena i majka, čije je djetinjstvo bilo obilježeno očevim nasiljem prema majci i prema samoj Gervaise. Ono što karakterizira Gervaisu kao posebnost je upravo njezina mana šepavosti, zbog koje je zadobivala vrlo ružne nadimke kao što su *Geguša*, *Šepavka* i slično: „(...) zacijelo je i ona sa svojom prekratkom nogom nikla jedne takve noći.“ (Zola 2012: 31). Kako se pred kraj romana opisuje njezino sve veće propadanje i bijeda, kako materijalno tako i fizički i psihički. Naime, Gervaise na kraju romana umire u najružnijim uvjetima, u rupi poput neke štetočine, potpuno psihički luda, a fizički tromog i još šepavijeg izgleda:

„No uistinu je preminula od bijede, od prljavštine i umora svog uništenoga života. Skapala je od lijenosti, kako reče Lorilleux. Jednog jutra, kad je nešto zaudaralo po hodniku, sjetiše se da je nisu već dva dana vidjeli; nađoše je u štenari već svu zelenu.“ (Zola 2012: 309).

Gervaisin karakter je izuzetno specifičan, mi nju praktički ne možemo kriviti niti za jedan krivi potez, jedini i glavni krivac je upravo pomama nje i njezine obitelji za nečim boljim, ali tko danas ne želi sve blagodati svijeta? Kad bi joj bilo imalo bolje, kad bi imala koji novčić više, Gervaise nije žalila, pružala bi trenutak užitka sebi, svojoj obitelji, ali i svim ostalim ljudima sa ulice, i upravo taj motiv njezinog pružanja užitka ostalim uličnim ljudima, pokazuje njezinu suosjećajnost i dobrotu, jer je ona dobro na svojoj koži osjetila „čari“ bijede, užasa, ali i nasilja. Zola je, kao što je već napomenuto ranije, prikazao kontrastno motive uspjeha i pada, koji se mogu ocrtati na životima svih likova. Gervaise, npr., živi u bijedi kod roditelja, bježi ljubavniku Lantieru s kojim u početku uživa sve blagodati jer je Lantier naslijedio određenu svotu majčina novca, potom zbog rastrošnosti, dvoje mladih ljudi upada u klopke siromaštva, Lantier odlazi, Gervaise radi kao pralja, potom nakon Gervaisine udaje za limara obitelj napokon dolazi u normalu, Gervaise ima vlastitu radionicu, žive u velikome stanu, no kao da nesretnim padom limara s građevine pada i njihov obiteljski život, propadaju moralno i materijalno te u konačnici limar umire od ludosti, Gervaise svršava svoj život zabavljajući prijatelje plesom koji je Coupeaua doveo u luđačku košulju, a Nana završava kod bogatog gospodina ne mareći za roditelje. Zaključuje se kako su likovi sami svojim postupcima odgovorni za završetak svoga života. Gervaise i Coupeau, glavni likovi romana, propadaju i tonu na dno života postepeno, iako su u prvom dijelu romana prikazane kao radne i štedljive osobe. Tijekom analize romana, lik Gervaise se opisivao u više navrata (upravo se opisima donosi socijalna, društvena, psihološka i intelektualna motivacija), ali sada će se prikazati njezine osobine kao predstavnika određenoga karaktera odgovarajuće društvene skupine. Potrebno je istaknuti Gervaisu kroz primjere socijalne, društvene, psihološke i intelektualne motivacije.

Socijalna motivacija ističe se Gervaisinim pripadanjem radničkoj klasi te neizbježnom svijetu alkoholičara (od njezinih roditelja pa sve do supruga) zbog čega je uvijek u lošoj socijalnoj situaciji (kasnija neimaština, nedostatak novca pa sve do opisa načina na koji je završila svoj život). Intelektualna ju motivacija karakterizira najbolje u opisima pokretanja vlastitoga posla te u načinima koji opisuju njezina razmišljanja kako steći odgovarajuću svotu novca da plati stanarinu ili pod kraj romana, da kupi alkohol. Psihološka je motivacija

određena putem Gervaisinih želja i emocija, koje ju vode kroz sam život i borbu s teškim ekonomskim uvjetima. Drugim riječima, Gervaisina je podsvijest oblikovana njezinim skrivenim ciljevima i željama. Ono što čini Gervaisu kao individuu je upravo njezina upornost, volja, snalažljivost i sposobnost u pokretanju samostalnog posla (radionice). Gervaise kao „tip“ je predstavnik svoje radničke klase i prvi predstavnik žene koja je alkoholičarka (smatram kako je upravo ta spoznaja izazvala najviše iznenađenja kod čitatelja). Zola je koristeći mnoštvo detalja opisao postepene uspone i padove Gervaisine ličnosti, od njezina začeca (tragičan je trenutak njezinog nastanka), preko udaje za Lantiera do udaje za limara i konačne predaje alkoholu. Gervaise je prikazana kao lik koji uvijek mozga, slaže kockice u glavi ne bili se domogla pokojeg novčića, čime se vidi njezina intelektualna narav, koja popušta pred sam kraj radnje romana, kada se i sama Gervaise prepustila nemarnome načinu življenja koji je u konačnici rezultirao njezinim ludilom, a na kraju i samom smrću. Lik je Gervaise prikazan na vrlo uvjerljiv način, a razlog tome krije se u Zolinim opisima, koji ne susprežu u prikazivanju istine i svih onih „ružnih stvari“ koje su prijašnji pisci estetski doradivali ili ih nisu ni opisivali. Također, Zolini opisi Gervaise puni su karakteristika strasti, nagona i požuda, čime se stvara što uvjerljiviji dojam Gervaise kao osobe i njezina načina življenja. Kako je Gervaise glavna junakinja romana, a glavni likovi u romanu prikazani su u razvoju, upravo iz razloga kako bi se dokazale Gervaisine karakteristike kao svojevrsnog „tipa“ određenog karaktera pripadajuće radničke klase, za razliku od sporednih likova koji su statični, npr. Pržilica Bibi. Ono što karakterizira Gervaisu kao glavnog lika u razvoju su upravo opisi njezinih životnih uspona i padova, a to se vidi od njezinog začeca (tragičan) pa sve do smrti, koja je također tragična, čime se zatvorio krug, odnosno jedan život, u ovome slučaju, život Gervaise. Nakon nesretnog djetinjstva Gervaise doživljava svoj razvoj i uspon udajom za Lantiera, koji joj je nakon određenog vremena omogućio ponovno razočarenje, čime Gervaise opet doživljava pad. Upravo je nakon tog drugog pada odlučila živjeti svoj život sama za sebe bez muškaraca (prvi pad omogućio joj je otac, a potom Lantier). Njezin daljnji život obilježili su usponi i padovi s limarom i Nanom, koji su u konačnici rezultirali tragičnim završetkom.

Preostale dvije osobine koje ističe Flaker (1986: 157-159) su pripovjedač i društveno-analitička funkcija, kojom se daje svojevrsna spoznaja i kritika društva.

Pripovjedač se u realističkim romanima distancira od likova ili karaktera s kojima se ne želi poistovjećivati. U *Jazbini* pripovjedač je objektivan i distanciran od svih likova i karaktera radnje. Također, bitna odrednica pripovjedača je njegova distanciranost i odvojenost

od bilo kakvih moralnih i etičkih tendencija, čime se dodatno potvrđuje Zolino poistovjećivanje pojmova književnosti i eksperimenta, gdje je eksperimentator promatra razvoj određenih procesa u laboratoriju, tako i pripovjedač promatra razvoj likova, koji žive po svojim načelima. Što se tiče društveno-analitičke funkcije, u više navrata tijekom razrade romana *Jazbina*, opisan je radnički sloj i njegovo beznađe industrijskoga doba, koje ih odvodi u njihovu vlastitu tragiku. Ovisno o funkcionaliziranoj fabuli, društveno-analitička funkcija spaja se sa spoznajnom iz razloga da ostali članovi zajednice uvide i spoznaju aspekte determinizma i herediteta, koji su od presudne važnosti za stvarnost i suvremenost.

7. Ideja herediteta i miljea u djelu *Jazbina*

Pozivajući se na već opisani pozitivizam Hippolytea Tainea, bitno je istaknuti kako se njegova teorija o *rasi*, *sredini* i *trenutku* nadovezuje na problematiku herediteta i socijalizacije, odnosno problematiku gena i odgoja. Naime, svaki se pojedinac rađa unutar određene društvene skupine i miljea, unutar koje se razvija, odgaja, obrazuje, stječe navike pa sve do konačnog razvoja u zrelu osobu, koja je sposobna upravljati svojim vlastitim životom, ali isto tako, jednog dana stvoriti svoju vlastitu porodicu. Ono što je bitno za istaknuti je upravo vanjski svijet, koji utječe na svjetonazor pojedinca, ali ističe se i važnost psiholoških i fizičkih karakteristika, koje su posljedica genetike i društvenog miljea, odakle je pojedinac prvotno potekao.

Jedan od upečatljivih predmeta razmatranja romana je ideja hereditarnosti ili naslijeđa. Kako se u djelu problematizira propadanje jedne radničke obitelji u jednim od pariških predgrađa, ističe se hereditarnost ili genetsko nasljeđivanje kao jedan od bitnih faktora koji su pridonijeli samom činu propadanja. Ono što se nasljeđuje je upravo ta sklonost prema alkoholu, koja dalje nadovezuje razvrat, blud i nemoral. Kako se u djelu prati život jedne žene, Gervaise, koja je okosnica za ideju hereditarnosti. Naime, ona je kći alkoholičara Antoina, koji je također sin i potomak alkoholičara i kriminalaca obitelji Macquart. Upravo, na temelju prethodno rečenog, uočavaju se koncentrični krugovi nasljeđivanja s generacije na generaciju, u ovom slučaju, sklonost alkoholu. Da bi se spasila od nasilnoga oca, Gervaise još kao djevojčica u dobi od 14 godina, bježi od kuće te se udaje za Lantiera, koji je opet zasebna ličnost koja pokazuje sklonosti različitim mutnim, prljavim i izrazito nemoralnim poslovima. Bijeg od kuće i kasnija udaja za limara Coupeaua, Gervaise vidi kao krinke spasa, koje će joj omogućiti spokojan život i mirnu starost. Čitavo vrijeme, u procesu udaje za limara, Gervaise izražava bunt prema alkoholu te izriče:

„Bože, ja ne letim visoko, ne tražim mnogo...Moj je ideal da uvijek mogu mirno raditi, imati uvijek kruha, kakav kutić gdje bih mogla spavati, znate, krevet, stol i dva stolca, ništa više...Ah! Htjela bih također podići djecu da od njih napravim poštene ljude ako je moguće. Imam još jedan ideal, a to bi bilo da me muž ne tuče ako se ikada opet udam.“ (Zola 2012: 32-33).

Udajom za Coupeaua smatrala je svoj život doveden u normalu, no nakon nesretnog pada limara sa građevine, Coupeau gubi svaku volju za životom te odlučuje utjehu naći u alkoholu, iako je na početku bio neprijatelj alkoholizma. Zanimljiva je činjenica što je Coupeau prije s

vremena na vrijeme volio popiti koju čašicu likera te da je njegov otac upravo zbog jedne od pijanki svoj život tragično završio padnuvši s građevine. Također, se i kod obitelji Coupeau, na primjeru oca i sina, vidi hereditarnost prema alkoholu. Coupeau nakon pada, sve više počinje boraviti u krčmama, obitelj se polako počinje raspadati te se Gervaise, ne nailazeći izlaza iz cijele situacije, odaje piću te u konačnici umire u bijedi poput alkoholičarke. Upravo Gervaisino pristupanje alkoholu, potvrđuje snagu nasljeđivanja, jer ona koliko se god odupirala alkoholizmu, ne može ga izbjeći jer je to nešto što je od nje jače, njezini preci su bili skloni alkoholu te ona kao mlađi potomak u konačnici gaji iste ambicije prema stvari koja je odvela njezinu obitelj u propast:

„Kod druge čaše nije više Gervaise osjećala glad koja ju je dotle mučila. (...) Zadah je više nije smetao; naprotiv, škakljalo ju je u nosu, mirisalo joj ugodno; kapci joj se malo zaklopiše, disala je kratko, na predahe, uživajući u polusnu koji je obuze. Zatim, nakon treće čašice, spusti glavu na ruke; (...) Padaše sve niže i niže, primaše zadnje pogrde, gladovaše pomalo svaki dan. Čim je imala četiri sua, odmah bi ih zapila i klatila se duž zidova. (...) Smrt je uzimaše malo-pomalo, komad po komad, povlačeći je po dnu tog prokletog života, kakav si je sama stvorila.“ (Zola 2012: 244-309).

Ideju hereditarnosti potvrđuje i sam naslov romana *Jazbina* koji se zapravo odnosi na točionicu rakije, koja je zapravo *Kod čiče Colombea* u kojoj limar Coupeau zajedno sa svojim prijateljima, a kasnije pred kraj romana i sa samom Gervaise, provodi većinu svog vremena. Hereditarnost je u navedenom slučaju, vidljiva kao urođena sklonost prema alkoholizmu, čime se potvrđuje činjenica kako se likovi, u ovom slučaju Gervaise, nastoje oduprijeti tim sklonostima, no ne uspijevaju, već posustaju, jer je to nešto što je jače od njih.

Hereditarnost i odgoj u mirnoj i skladnoj obiteljskoj zajednici vidi se najbolje na primjeru Nane, koja se kako odrasta sve više prepušta bludu i razvratu, nema poštovanja prema roditeljima i bližnjima te će se u konačnici pretvoriti u osobu bez morala, čiji je karakter labilan u onoj mjeri da zadovolji samo vlastitu korist. Nana je prikazana kao vrlo živo, veselo i razuzdano dijete. Dijete koje voli biti u centru pažnje, voli naređivati i šefovati svojim vršnjacima, ali i onima mlađim od nje same. Kao djevojčica Nana se igrala glumeći suprugu malenome Victoru:

„U susjednoj sobi za dječjim stolom igrala se Nana domaćice. Sjela je kraj Victora, a Stephanea je smjestila pokraj male Pauline; tako su se igrali parova, bili su mladenci na veselju.“ (Zola 2012: 150).

Nana je djevojčica koja uči na primjerima svojih roditelja, samo što je to njezino učenje otišlo u jednom drugačijem smjeru od smjera roditelja koji pokazuju sklonosti alkoholu, Nana pokazuje naglašene spolne nagone što ju u konačnici odvodi u lanac prostitucije, bluda i razvrata. Nana je nezainteresirana za rad, želi se samo dotjerivati i biti primijećena. Pretpostavlja se da je nagon prema prostituciji prevagnuo u onoj mjeri kada je Nana zapazila Gervaisu kako odlazi u Lantierovu sobu. Time se zaključuje kako je Nana vrlo rano pokazivala skrivene, ali urođene nagone prema razuzdanome životu. Kad bi postojao nastavak na radnju ovog romana, vjerojatno bi upoznali Nanu koja bi svoj život završila u bijedi alkohola, poput svoje majke. Sve navedeno potvrđuje jačinu nasljednosti i gena, neovisno o karakteru osobe, jer koliko se god pojedinac opirao propasti, to je nešto što je jače od njega, jer ipak mu je ono čemu se opire, prirođeno:

„Jest, pričali su joj da je mala ostavila na cjedilu svoga starkerlju, baš kao prava neiskusna djevojka. (...) Zna se samo to da je jedno poslijepodne na Trgu Bastilje zaiskala svog starca tri sua za neku stvarčicu i da je starac još i sada čeka. (...) Drugi su se kleli da su je otada vidjeli kako ludo pleše u Velikom salonu ludosti u Ulici Kapelice.“ (Zola 2012: 267).

Jazbina opisuje svijet proletarijata, koji je izgubio svaku nadu za dobitak svojih radničkih prava. Stoga se lako može doći do zaključka zašto su se brojni radnici okretali različitim užiticima, a ponajviše užicima alkohola. Nešto pod utjecajem naslijeđa i gena, kojima nitko ne može protusloviti, nešto zbog teških uvjeta života i rada, nešto zbog gubitka nade za neka bolja vremena u konačnici rezultira totalnom propasti. Društvo proletarijata koje sačinjavaju limari, kuhari, pekari, krojači, pralje, mesari,... imaju neku svoju tragiku postojanja, želju za boljim društvenim statusom te razočarenje, koje ih u konačnici odvodi u nepovrat. Cijeli je taj jedan mali i neprimijećeni svijet zaživio u Zolinoj *Jazbini*.

Prikazujući način života Pržilice Bibi, Mojih Čizama, Bec-Salea, Zola jednostavno kao da želi ubrzati sam proces pada obitelji Coupeau. Specifičan je prikaz lika i života male Lalijske. Naime, Lalijska je dvogodišnje nesretno dijete, čiji život završava tragično, a glavni su uzroci njezine tragičnosti i preuranjene smrti, maltretiranja njezina oca. Upravo, prikazom jadnog života malene Lalijske, roman se odmiče od stvarnosti, jer niti jedno dvogodišnje dijete ne može snći takva sudbina kakva je zadesila ovu nesretnu djevojčicu.

Zola ovim romanom prikazuje problem nedostatka osnovnoga obrazovanja, problem odrastanja djevojčica u razvratu, razvratne naravi radničkoga staleža, razvratnost i blud radnika, pohlepu i besposličarenje. Također, Zola daje jedan novi pogled na život u pariškim

predgrađima (prikazujući Ulicu Zlatne kapljice, raznorazna šetališta, bolnice, krčme, radionice itd., a uz to prikazujući glačare, zidare, prodavačice, mesare,...), a to je da se ljudski poroci uvijek na novo javljaju pod utjecajem slabosti, u ovom slučaju, alkohola. Prikazujući užasne slike do kojih može dovesti alkohol, Zola je ovim romanom htio podučiti i uplašiti sve one koji su bili skloni ovom problemu.

Upravo, razlažući ideju herediteta, Zola se pozivao na Hippolyta Tainea (2014.), koji smatra da na razvoj svake ličnosti utječe rasa, sredina i trenutak. Tako na primjer malena Nana odrasta u radničkome sloju te razvija one afinitete društva koje joj je pripisao sloj u kojem je odrasla. Pojam trenutka za Nanu igra veliku ulogu, jer se ona na njega kasnije poziva, bilo da se njime želi obraniti od napada, bilo da u tom trenutku vidi uzor, npr. trenutak kad je vidjela majku kako odlazi u sobu Lantieru, pobuđuje u njoj želju za promjenom partnera te joj služi kao svojevrsna obrana od napada majke ili oca za postupke koje je počinila. Najčešće su pojmovi rase i sredine trajni i neizbrisivi za određenu ličnost. Naravno, postoje rijetki primjeri u kojem je osoba pripadnica radničkoga sloja, zahvaljujući svojim sposobnostima, uspjela prijeći u bolji ekonomski društveni sloj. Iako su takvi slučajevi izuzetno rijetki, oni se ne smiju zanemarivati. Iako, se sredina može promijeniti stjecajem nekih boljih okolnosti (npr. Nana na kraju završava s nekim bogatim starijim gospodinom), ona se ne može izbrisati, njezini su utisci vidljivi u korijenima od kojih je lik potekao. Sve prethodno rečeno može se nadovezati i na filozofska razmatranja Augustea Comtea koji ističe *iskustvo kao najbolji izvor pozitivne spoznaje*.¹¹ Naime, Nana vidjevši majku kako odlazi ljubavniku, razvija svoje spoznaje i preduvjerenja te upravo na temelju njih usmjerava svoj budući život (mijenja partnere koje iskorištava za materijalne dobiti). Temelji fiziologije koje je razradio Claude Bernard mogu se primijeniti na lik Gervaise, pri čemu bi Gervaisa predstavljala samo jedan od dijelova organizma kao cjeline. Drugim riječima, svaki dio pripada točno odgovarajućoj cjelini, znači Gervaise pripada radničkoj klasi, čime se potvrđuje čovjekova ovisnost o odgovarajućoj društvenoj skupini. Svaki opisani lik u okružju Gervaise i njezine obitelji, razvija se pod utjecajem svoga nasljeđa što u konačnici rezultira pojavom jednog klasnog sustava, npr. radničkoga sloja koji je opisan u ovome romanu. Ovisno o činjenici kako se govori se o socijalizaciji pojedinca unutar veće društvene skupine, najbolji primjer je lik limara Coupeaua, koji nešto zbog utjecaja genetike (oca alkoholičara), a nešto

¹¹ Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krležice, *Comte, Auguste* (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12334> pristupila: 17. 5. 2020.)

zbog društva kojem pripada i u kojem se nalazi, otkriva svoje skrivene, a urođene nagone te se u konačnici predaje kojoj kapljici alkohola više.

8. Zaključak

Kako je predmet rada književno djelo *Jazbina*, analiza se ponajprije bavi općenitim značajkama i karakteristikama samoga romana. Razlažući ideje naturalizma, nadovezali smo se na Zolinu percepciju romaneskne metodologije putem koje se objasnio pojam eksperimentalnoga romana. U središte pažnje čitavoga rada stavljen je prikaz jedne obitelji koja je svojevrsni reprezent radničkoga svijeta, svih kulturnih i društvenih promjena 19. stoljeća te ponajprije ideje hereditarnosti koja se ogleda u svijetu alkoholizma te polju urođenih nagona.

Glavni je motiv analize romana *Jazbina*, ideja hereditarnosti i miljea putem koje se nastoji opisati i dokazati kako se protiv genetskog naslijeđa ne može boriti. Od presudne je važnosti za samu ideju hereditarnosti, socijalizacija i odgoj, putem kojih pojedinac usvaja norme važne za njegov daljnji život i opstanak. Prethodno rečeno potvrđuje tezu *rase, sredine i trenutka* filozofa Hippolytea Tainea, gdje na život svakog pojedinog čovjeka utječe, ponajprije, njegov genetski materijal te društvena skupina iz koje potječe. Drugim riječima, naši geni nas određuju i koliko god pojedinac nastojao ići protiv njih, ne može, oni su poput debelog ožiljka kojeg svaki čovjek u sebi nosi. Prethodno rečeno, primjenjuje se i na obitelj Coupeau koji se također bore s genetikom, koja ih u konačnici pobjeđuje. Svaki od likova romana skriva svoje urođene nagone i strasti, koji u odgovarajućim situacijama i trenucima izlaze na površinu. Gervaise i limar Coupeau podliježu čašicama alkohola, unatoč njihovom prvotnome protestu.

Na temelju provedene analize romana *Jazbina*, može se zaključiti kako Zola s opravdanim razlogom zauzima povlašteno mjesto u svijetu književnosti i kao romanopisac izvanrednih sposobnosti, i kao samosvjesni teoretičar naturalizma i eksperimentalnoga romana.

Sažetak i ključne riječi

Naturalistic characteristic in novel L'Assommoir by Émile Zola

Završni rad bavi se problematikom herediteta na primjeru romana *Jazbina* autora Émila Zole. Pritom se nastoji dati kratki prikaz općenitih teorijskih promišljanja o naturalizmu te Zolinoj romanesknoj metodologiji pri čemu se nastoji predstaviti njegovo shvaćanje eksperimentalnoga romana pri čemu se romanopisac određuje kao svojevrsni *fotograf pojava*. Nadalje slijedi opis i pregled najvažnijih osobina samoga romana *Jazbina* gdje se na opisima glavne junakinje nastoji potvrditi jačina ideje hereditarnosti, ali i opravdati shvaćanja Hippolyta Tainea, Augustea Comtea te Clauda Bernarda.

Ključne riječi: *Jazbina*, Émile Zola, hereditet, milje, naturalizam, eksperimentalni roman

Literatura

1. Flaker, Aleksandar (1986.) *Stilske formacije*, Zagreb: Drugo izdanje; SNL
2. Josimović, Radoslav (1967.) *Naturalizam*, Cetinje
3. Milačić, Dušan (1958.) *Emile Zola*, Beograd: Izdavačko preduzeće „Rad“
4. Nehajev, Cihlar Milutin (2018.) *Studija o Hamletu i pet eseja o europskim klasicima*, Zagreb
5. Nicholas Abercrombie / Stephen Hill / Bryan S. Turner (2008). Comte, Auguste / Jadranka Čačić-Kumpes i Josip Kumpes (ur.) U *Rječnik sociologije*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; str. 33.
6. Pavlović, Cvijeta, Modernizam - naturalizam ili impresionizam: Zola i Kumičić // *Istodobnost raznodobnog. Tekst i povijesni ritmovi. Zbornik radova XII. Komparativna povijest hrvatske književnosti / Pavlović, Cvijeta; Glunčić-Bužančić, Vinka; Meyer-Fraatz, Andrea (ur.). Split-Zagreb: Književni Krug; Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2010. str. 141-156.*
7. Polanšćak, Antun (1966.) *Od povjerenja do sumnje: problemi francuske književnosti*, Zagreb: Naprijed
8. Solar, Milivoj (2003.) *Povijest svjetske književnosti; kratki pregled*, Zagreb: Golden marketing
9. Solar, Milivoj (2005.) *Teorija književnosti*, XX. Izdanje, Zagreb: ŠK
10. Zola, Émil (2012.) *Jazbina*, Zagreb: Nova knjiga RAST
11. Zola, Émil (1964.) *The experimental novel and other essays*, New York: Haskell House

Internetski izvori

1. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Comte, Auguste* (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12334> pristupila: 17. 5. 2020.)
2. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Fiziologija* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19805> pristupila: 17. 5. 2020.)

3. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Naturalizam* (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43102> pristupila: 14. 7. 2020.)
4. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, *Zola, Émile* (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67376> pristupila: 14. 7. 2020.)
5. Žigo, Lada; *Hippolyte Taine, O književnosti i o G. G. Byronu*, Matica hrvatska, 2014. (<http://www.matica.hr/vijenac/545/uzleti-i-ponori-lorda-byrona-24090/> pristupila: 17. 5. 2020.)